



Azadlıqdan məhrum edilmiş qadınlar

10-cu ümumi məruzəsindən çıxarış (2000)

İlkin qeydlər

21. Əvvəki ümumi məruzələrindən bəzilərdə İQK polis bölmələri, həbsxanalar, tutulmuş mühacirlər üçün islah-əmək müəssisələri mərkəzləri, psixiatriya mərkəzləri və yeniyetmələr üçün həbsçəkmə mərkəzləri daxil olmaqla müxtəlif həbsçəkmə yerlərində öz işinin əsas prinsiplərini müəyyənləşdirmək üçün meyar seçmişdir.

Təbii ki, Komitəyə yuxarıda göstərilən meyarları azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlara və kişilərə eyni şəkildə tətbiq edir. Bununla belə, Avropa Şurasına üzv olan ölkələrdə qadın məhbuslar nisbətən azadlıqdan məhrum olunmuş şəxslərin kiçik azlığını təmsil edirlər. Bu Şura üçün çox baha başa gələ bilər, belə ki, həbsdə olan qadınlar üçün fərqli şərait yaradılmalıdır, çünki, onlar çox vaxt az saylı yerlərdə saxlanırlar (bəzən, evlərindən və himayələrində olan uşaqlardan uzaq), əsasən də kişi məhbuslar üçün nəzərdə tutulmuş yerlərdə saxlanırlar (və ya bəzən belə yerləri kişi məhbuslarla bölüşürlər). Belə şəraitdə, azadlıqdan məhrum olunmuş qadınların təhlükəsiz və müvafiq həbs şəraitində saxlanılmasını təmin etmək üçün xüsusi qayğı tələb olunur.

Azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlara qarşı kobud rəftar hallarının qarşısının alınması ilə bağlı məsələlərə xüsusi diqqət yetirmək üçün, İQK qərara almışdır ki, özünün 10-cu ümumi Həməruzəsinin bu bölməsini bu sahədə müşahidə olunan bəzi xüsusi məsələlərin təsvir edilməsinə həsr etsin. Komitə ümid edir ki, bu yolla yerli hakimiyyət nümayəndələrinə azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlara rəftar edilməsi qaydalarına aid öz nöqtəyi-nəzərini aydın göstərə bilər. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, İQK öz ümumi məruzəsinin bu müstəqil bölməsinə dair şərhləri razılıqla qarşılıyacaq.

22. Əvvəlcədən göstərməlidir ki, bu fəsildə müəyyənləşdirilmiş məsələlər barəsində İQK-nin münasibəti həbsxana yerlərinin təbiətindən asılı olmayaraq formalaşdırılmışdır. Bununla belə, İQK təcrübələrində, qorxudan sonrakı periodda azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlarda fiziki və ya psixoloji risk daha böyük ola bilər.

Bu səbəbdən də, xüsusi diqqət yetirmək lazımdır ki, sonrakı bölmədə göstərilmiş meyarların məhz bu dövr ərzində nəzərə alınması təmin edilsin. Komisiya həmçinin onu da xüsusilə vurğulamaq istəyir ki, bu sahədə tətbiq oluna bilən istənilən standart digər beynəlxalq aktlarda göstərilmiş standartlara əlavə kimi baxıla bilər, məsələn, insan hüquqları üzrə Avropa Konvensiyası, Uşaq hüquqları haqqında BMT Konvensiyası, qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması haqqında BMT Konvensiyası və istənilən formada həbs və ya müvəqqəti təcrid edilmiş bütün şəxslərin qorunması üzrə BMT-nin əsas prinsipləri.

Qarışıq cinsdən olan heyətlə idarəetmə

23. İQK 9-cu ümumi məruzəsində göstərdiyi kimi, qarışıq cinsdə olan heyətlə idarəetmə həbsxanalarda qəddar rəftar halarına qarşı ən vacib qorunma üsuludur. Qadın və kişi heyətin iştirakı həm həbsin xüsusiyyətində, həm də təcridxanalarda normal mühitin bərqərar olunmasına müsbət təsir göstərə bilər.

Qarışıq cinsdən olan heyətlə idarəetmə müayinə, axtarış və s kimi cinsi həssaslıq tələb edən vəzifələr yerinə yetirilərkən müvafiq heyəti yerləşdirməyə imkan verir. Bu kontekstdə İQK bir daha vurğulamaq istəyir ki, azadlıqdan məhrum olunmuş şəxs eyni cinsdən olan heyət tərəfindən aparılmalıdır və məhbusun soyunmasını tələb edən istənilən müayinə əks cinsdən olan həbsxana heyətinin iştirakı olmadan həyata keçirilməlidir.

Azadlıqdan məhrum edilmiş qadınların ayrıca yerləşdirilməsi

24. Dövlətin azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin qayğısına qalmaq borcu onlar üçün təhlükə törədə biləcək bütün digər şəxslərdən onları qorumaqdır. İQK bəzən qadınların qadınlar tərəfindən təhqir olunması halları ilə qarşılaşmışdır. Bununla belə, həbsxanalarda kişilərin qadınlara qarşı kobud rəftarı hallarına daha tez-tez rast gəlmək olur (əsasən cinsi narahatçılıqla bağlı söyüş və təhqirlərlə müşayiət olunan cinsi yaxınlıq), xüsusilə də dövlət azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlar üçün ayrıca qadın işçi heyətinin üstünlük təşkil etdiyi binalarla təmin edə bilmədikdə belə hadisələr tez-tez baş verir.

Prinsip etibarilə, azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlar fiziki cəhətdən kişilərin saxlandığı binalardan ayrı binalarda saxlanılmalıdır. Bildirildiyinə görə, bəzi dövlətlər hər ikisi azadlıqdan məhrum olunmuş cütlüyün bir yerdə saxlanması üçün həbsxanalarda qarışıq cinsin müəyyən dərəcədə bərabərliyinin təmin edilməsi üçün müəyyən işlər görməyə başlamışdır. İQK belə mütərəqqi işləri alqışlayır, bir şətlə ki, bundan istifadə etməyə razılıq vermiş məhbuslar diqqətlə seçilsinlər və tələblərə uyğun olaraq nəzarət edilsinlər.

Fəaliyyətlərdən istifadə olunmasında bərabərlik

25. Azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlar onların kişi tərəfdaşları ilə bərabər şəkildə çoxtərəfli işlərdə (iş, təlim məşqləri, idman, təhsil və s.) iştirak etmək hüququna malik olmalıdırlar. Komitə özünün con ümumi məruzəsində bildirdiyinə görə, İQK nümayəndələri tez-tez qadın məhbuslara onlar üçün "müvafiq" hesab edilən işlərin (tikiş və ya əl işləri) təklif edildiyi ilə üzləşmişlər, belə ki, kişi məhbuslara daha çox peşə ilə bağlı işlər təklif olunur.

İQK-nın nəzərinə, belə ayırı-seçkili münasibəti qadının cəmiyyətdəki rolu haqqında köhnə stereotiplərin bərpasına xidmət edə bilər. Bundan başqa bu vəziyyətdən asılı olaraq, qadınların rejim işlərində bərabər şəkildə iştirakının inkar olunması təhqiredici rəftar kimi qiymətləndirilə bilər.

Doğumaqədər və doğumdan sonrakı qayğı

26. Hamilə qadınların xüsusi qidalanma ehtiyaclarının təmin olunması üçün lazım olan bütün səylər göstərməli, onlar proteinlə, zəngin təzə meyvə və tərəvəzlərlə təmin olunmalıdır.

27. İsbata ehtiyacı yoxdur ki, uşaqlar həbsxanada doğulmamalıdırlar və Avropa Şurasına üzv olan ölkələrdə adətən, müvafiq vaxtda hamilə qadın hospitaldan başqa yerə keçirilir.

Bununla belə, müəyyən vaxtlarda, İQK hamilə qadınların ginekoloji müayinəsi zamanı qandallandığını və ya başqa şəkildə çarpayığa və ya mebelin ayırı-ayrı hissələrinə bağlandığını şahidi olmuşdur. Belə münasibət qətiyyənlə yol verilməzdir və əlbəttə belə münasibət qeyri-

insani və təhqiredici davranış hesab edilməlidir. Profilaktik tədbirlərinin başqa yolları tapıla bilər və tapılmalıdır.

28. Məhbusluqda olan qadınların çoxu əsasən uşaqlarından və ya onların məhbusluqda olmasından rifahlarına mənfi təsir edə biləcək şəxslərdən çox narahat olurlar.¹

Bu kontekstdə olan xüsusi bir problem yenicə anadan doğulmuş uşaqların və azyaşlı uşaqların analarının yanında qala bilmə və ya buna icazə verilərsə nə qədər qalma məsələsidir. Bu, çox çətin məsələdir, belə ki, bir tərəfdən həbsxanalar yenicə anadan olmuş və azyaşlı uşaqlar üçün xüsusi şəraitə malik deyillər, digər tərəfdən uşağın anasından məcburi ayrılması arzuolunmazdır.

29. İQK-nın nöqteyi-nəzərincə, istənilən halda başlıca prinsip uşaqların rifahı olmalıdır. Xüsusilə hesab edilir ki, həbsxanada doğumdan əvvəl və sonra göstərilən qayğı icmadan kənarında olan şəraitə uyğun olmalıdır. Həbsxanada yenicə anadan olmuş və azyaşlı uşaqların saxlanıldığı yerlərdə onların müalicəsi ictimai işlərdə və uşaqların inkişafında təcrübəsi olan mütəxəssislər tərəfindən aparılmalıdır.

Əsas hədəf həbsxana görünüşündən fərqli olan, uşaqlar üçün nəzərdə tutulan mühitin formalaşdırılmasıdır. Həmçinin həbsxanada saxlanılan yenicə anadan olmuş uşaqların hərəkətliliyi və zehni qabiliyyətinin normal inkişafı təmin edilməlidir. Xüsusilə, onlar müvafiq oyun və çalışma imkanlarına sahib olmalı, imkan olduqca binanı tərk etməyə icazə verilməli və divarlardan kənarında olan sadə həyatı təcrübə etməyə şərait yaradılmalıdır.

Binadan kənarında ailə üzvləri tərəfindən uşağın tərbiyə olunmasında iştirak etməyə icazə verilməsi uşağın tərbiyəsinin yüngülləşdirilməsini təmin edir (məs: uşağın atasının vasitəsi ilə). Belə şəraitin mümkün olmadığı yerlərdə isə, əsas diqqəti körpələr evi tipli imkanın yaradılmasına yönəltmək lazımdır. İşin bu şəkildə təşkili qadın məhbuslara həbsxana daxilində başqa mümkün variantlardan daha çox iş və ya digər fəaliyyətlə məşğul olmağa imkan verir.

Gigiyena və sağlamlıq məsələləri

30. Komitə həmçinin bildirir ki, azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlara aid olan bəzi gigiyena və sağlamlıq məsələləri kişilərə nisbətən əhəmiyyətli fərqlərə malikdir.

31. Qadınların spesifik gigiyenik ehtiyacları uyğun metodlarla təmin olunmalıdır. Sanitariya və yuyunma imkanlarından istifadə etmə, aybaşı halları üçün təmiz şərait, həmçinin gigiyenik məsələlərlə bağlı şərait, məsələn; sanitariyaya uyğun dəsmallar və tamponlar qadınlar üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Belə lazımi ləvazimatlarla təminatın olmaması öz-özlüyündə kobud rəftar hallarına gətirib çıxara bilər.

32. Azadlıqdan məhrum olunmuş insanların icmadan kənarında olan şəxslərlə saxlanma imkanlarından eyni dərəcədə istifadə etmə imkanının yaradılması çox vacibdir.

Bir halda ki, azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlar məsələsinə bunun aidiyyəti var, bu qayğıya əməl olunmasının bərabərlik prinsipi tələb edir ki, sağlamlıq qayğısıqinekologiya da daxil olmaqla qadın sağlamlığı məsələlərində xüsusi hazırlığa malik tibb mütəxəssisləri və tibb bacıları tərəfindən həyata keçirilsin.

¹ Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının həbsxanalarda olan ana və uşaqlar haqqında 1469 (2000)-cu təklifi.

Bundan əlavə, müəyyən səviyyədə əsasən qadınlara aid profilaktik sağlamlıq tədbirləri (məs; döş xərcəngi cəmiyyətdən kənarında həyata keçirilir) eyni səviyyədə azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlara da tətbiq olunmalıdır.

Bərabərhüquqlu qayğı həmçinin icmadan kənarında olduğu kimi, həbsxanalarda da qadınların fiziki toxunulmazlıq hüquqlarına hörmət edilməsini tələb edir. Beləliklə “morning after” adlandırılan həbləri və ya hamiləliyin sonrakı dövründə olunan abortun istənilən forması azad qadınlar üçün necə əl çatandırsa, azadlıqdan məhrum olunmuş qadınlar üçün də eyni şəraitdə əl çatana olmalıdır.

33. Prinsipin mahiyyətinə görə, həbs edilməmişdən əvvəl müalicə kursuna başlayan məhbus onu həbs edildikdən sonra davam etdirə bilməlidir. Bu kontekstdə, həbs yerlərində qadınlar üçün tələb olunan mütəxəssis müalicəsinin uyğun şəkildə təmin olunması üçün bütün tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Bununla belə, xüsusilə, mayalanmaya qarşı həblər mayalanmanın qarşısını almaqdan başqa digər xəstəliklər üçün də (məsələn, ağrılı menstruasiyanın yüngülləşdirilməsi) məsləhət görülməlidir. Qadınların həbsxanaya salınması özü-özlüyündə mayalanma ehtimalını azaldır, lakin həbs altına alınma bu müalicənin dayandırılması üçün əsas səbəb deyil.